

ВІДГУК
рецензента на дисертаційне дослідження
РЕВЕНКА ДМИТРА ВІКТОРОВИЧА на тему
«Організаційно-економічний механізм стратегічного розвитку підприємств аграрного сектору», подане на здобуття наукового ступеня
доктора філософії
за спеціальністю 073 «Менеджмент»

Актуальність теми дослідження.

Сучасні умови функціонування аграрного сектору формуються під впливом комплексу взаємопов'язаних факторів, що характеризуються високим рівнем динамічності, невизначеності та варіативності, до яких належать зміни зовнішнього економічного середовища, трансформація ринкових відносин, технологічні зрушення та воєнні ризики, що обумовлює ускладнення системи взаємозв'язків між ресурсами, процесами та результатами господарської діяльності. В результаті відбувається перехід від відносно стабільних моделей функціонування до складних систем, у яких ефективність розвитку визначається не лише обсягом ресурсного забезпечення, але й рівнем організації процесів їх використання, координації та управління.

За таких умов зростає значення системного підходу до дослідження розвитку аграрного сектору, що передбачає розгляд його як цілісної сукупності взаємопов'язаних елементів, функціонування яких забезпечується відповідними механізмами. Організаційно-економічний механізм у цьому контексті виступає як система, що поєднує інструменти, методи та форми впливу, спрямовані на досягнення визначених цілей розвитку шляхом узгодження ресурсів, управлінських рішень та результатів. Водночас у науковій літературі відсутня єдність у підходах до визначення його структури, функціонального призначення та принципів побудови, а також недостатньо враховуються умови високої невизначеності та ризиків, що значно ускладнюють процеси розвитку. Це обумовлює необхідність поглибленого дослідження теоретичних і методичних засад формування організаційно-економічного механізму з урахуванням сучасних умов функціонування аграрного сектору.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до наукових пріоритетів, визначених у межах досліджень розвитку аграрного сектору, інноваційної трансформації економіки та удосконалення механізмів управління господарською діяльністю, та інтегроване у виконання науково-дослідної теми «Науково-методологічне забезпечення підприємницької, маркетингової, логістичної діяльності підприємств агропродуктового комплексу та розвитку земельних відносин на інвестиційно-інноваційних засадах» (№ державної реєстрації 0116U000001).

У межах зазначеної тематики досліджуються питання підвищення ефективності функціонування аграрних підприємств, формування

інструментів інноваційного розвитку, а також удосконалення організаційно-економічних механізмів управління. Результати дисертації розвивають ці положення шляхом уточнення структури організаційно-економічного механізму стратегічного розвитку, визначення його функціональних складників та обґрунтування підходів до його адаптації в умовах невизначеності та воєнних ризиків, що забезпечує логічну узгодженість роботи з науковими програмами та планами досліджень.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, викладених у дисертаційній роботі, забезпечується використанням системного підходу до дослідження та застосуванням комплексу взаємодоповнюючих методів наукового пізнання. У процесі дослідження використано загальнонаукові методи (аналіз, синтез, індукція, дедукція), а також спеціальні методи економічного аналізу, що дозволило забезпечити цілісність і послідовність отриманих результатів.

Достовірність результатів дослідження підтверджується використанням релевантної інформаційної бази, що включає статистичні дані, аналітичні матеріали та результати попередніх наукових досліджень, а також логічною узгодженістю між теоретичними положеннями та їх практичним застосуванням. Важливим є те, що отримані результати відображають сучасні умови функціонування аграрного сектору та враховують вплив факторів невизначеності.

Сформульовані висновки відповідають меті та завданням дослідження, мають системний характер і базуються на проведеному аналізі, що дозволяє оцінити їх як обґрунтовані та достовірні, а запропоновані рекомендації - як такі, що можуть бути використані у практичній діяльності.

Ступінь наукової новизни одержаних результатів.

Ступінь наукової новизни одержаних результатів визначається тим, що в дисертації сформовано ієрархічно впорядковану систему нових і вдосконалених положень, які охоплюють концептуальний, методичний та прикладний рівні дослідження організаційно-економічного механізму стратегічного розвитку аграрних підприємств. На концептуальному рівні до результатів, одержаних вперше, належить обґрунтування парадигми відновлення й стратегічного розвитку аграрних підприємств на основі цифрових інновацій. Значення цього результату полягає у зміні самого способу постановки проблеми - відновлення і стратегічний розвиток розглядаються як єдиний процес, структурною основою якого виступає цифрова трансформація, що дозволяє компенсувати дефіцит людських, інвестиційних і логістичних ресурсів та водночас підтримувати продуктивність, екологічну орієнтованість і соціальну відповідальність. До цього ж рівня належить здійснена автором ідентифікація організаційно-економічного механізму серед інших механізмів розвитку як такого, що поєднує організаційну та фінансово-економічну підсистеми і діє одночасно на виробничо-економічному, соціальному й екологічному рівнях.

На методичному рівні в роботі удосконалено засади оцінки ефективності організаційно-економічного механізму шляхом розширення структури оцінювання за рахунок включення нових підсистем - моніторингу та інвентаризації руйнувань, втрат і збитків, оцінки безпеки й ризиків, а також визначення можливостей і пріоритетів відновлення. Це забезпечує більшу адекватність методики реальним умовам функціонування аграрного сектору в умовах війни. Удосконалено також підхід до оцінки ресурсного потенціалу аграрних підприємств, який став більш комплексним за рахунок одночасного врахування природно-ресурсних, технологічних, організаційних та воєнно-обумовлених обмежень. Окремим елементом методичної новизни є удосконалення підходів до визначення втрат і проблем функціонування аграрних підприємств через систему натуральних і вартісних показників та поглиблення аналізу системних проблем організаційно-економічного механізму крізь призму поляризації, дискримінації доступу до підтримки, безпекових обмежень і потреби в синхронній модернізації.

На прикладному рівні подальшого розвитку набули положення щодо напрямів стратегічного розвитку аграрних підприємств із виділенням етапу відновлення, диференціацією за галузями спеціалізації, регіонами та масштабами діяльності, а також із деталізацією інноваційних заходів у виробничо-економічній, соціальній та екологічній площинах. Розвинено й підходи до удосконалення організаційної підсистеми механізму, де модернізація простежується від рівня професійної структури й організації базового виробництва до рівня цифрового адміністрування, моніторингу, прогнозування та формування цифрових платформ залучення інвестицій. У такий спосіб наукова новизна роботи виявляється не в окремих ізольованих пропозиціях, а у вибудованій логічній системі результатів, які взаємопов'язані між собою та утворюють завершену наукову конструкцію.

Відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертаційна робота за своєю структурою, змістом і рівнем опрацювання матеріалу відповідає встановленим вимогам до наукових праць відповідного рівня. Перший розділ містить систематизований виклад теоретичних положень щодо стратегічного розвитку аграрних підприємств, визначення сутності та структури організаційно-економічного механізму, що дозволяє сформулювати необхідну теоретичну базу для подальшого дослідження. Важливо, що автор не обмежується оглядом підходів, а здійснює їх уточнення з урахуванням сучасних умов.

У другому розділі представлено результати аналізу функціонування аграрного сектору України, включаючи оцінку ефективності діяльності підприємств, визначення втрат і проблем, пов'язаних із впливом воєнних факторів. Проведений аналіз є достатньо повним і дозволяє обґрунтувати необхідність удосконалення існуючих підходів до управління розвитком.

Третій розділ містить практичні рекомендації, спрямовані на удосконалення організаційно-економічного механізму, включаючи напрями відновлення, інноваційного розвитку та фінансового забезпечення. Усі розділи логічно пов'язані між собою, відповідають поставленій меті та завданням

дослідження, що дає підстави вважати дисертацію такою, що відповідає встановленим вимогам.

Практичне значення результатів дослідження.

Практичне значення результатів дослідження полягає у можливості їх використання для удосконалення системи управління розвитком аграрних підприємств з урахуванням сучасних умов функціонування. Запропоновані підходи до формування організаційно-економічного механізму дозволяють підвищити ефективність використання ресурсів, покращити координацію управлінських рішень та забезпечити адаптацію підприємств до впливу зовнішніх факторів, зокрема воєнних ризиків і нестабільності ринків.

Практичну цінність мають розроблені методичні підходи до оцінки ефективності функціонування аграрних підприємств і визначення їх втрат, які можуть бути використані при аналізі діяльності, плануванні та прийнятті управлінських рішень. Запропоновані напрями розвитку, включаючи впровадження інновацій, цифрових технологій і нових підходів до фінансового забезпечення, можуть бути використані як на рівні окремих підприємств, так і при формуванні державної політики в аграрній сфері. У цілому результати мають прикладний характер і можуть бути використані у практичній діяльності.

Повнота викладення у відкритому друку та апробація наукових положень дисертації.

Повнота викладення результатів дисертаційного дослідження у відкритому друку забезпечується наявністю 4 наукових публікацій, у яких відображено основні положення роботи, зокрема 2 статті у фахових наукових виданнях України та 2 публікації у матеріалах науково-практичних конференцій. Така структура публікацій дозволяє охопити як теоретичні, так і прикладні аспекти дослідження та забезпечує системне представлення отриманих результатів.

Апробація результатів здійснювалася шляхом їх представлення та обговорення на наукових заходах, що сприяло підтвердженню їх наукової обґрунтованості та уточненню окремих положень. Обсяг і зміст публікацій відповідають встановленим вимогам, що дозволяє оцінити рівень оприлюднення результатів як достатній.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності.

За результатами аналізу дисертаційної роботи порушень академічної доброчесності не встановлено. Дослідження виконано самостійно, із дотриманням вимог щодо використання наукових джерел, їх цитування та посилання на результати попередніх досліджень. У тексті роботи забезпечено розмежування власних результатів автора та запозичених положень.

Одержані наукові результати мають авторський характер і відповідають вимогам до оригінальності наукових досліджень. У цілому дисертація відповідає встановленим принципам академічної доброчесності.

Зауваження до дисертаційної роботи.

Проведений аналіз дисертаційної роботи дозволяє відзначити її змістовність і актуальність, водночас окремі положення потребують більш

чіткої концептуалізації та методологічного уточнення. У цьому контексті доцільно звернути увагу на низку аспектів, що мають дискусійний характер.

У роботі (підрозділ 1.1) представлено, на наш погляд, дискусійне твердження щодо наявності постійних прямих контактів між виробником і споживачем як характерної ознаки аграрного бізнесу. Така модель взаємодії є притаманною переважно малим формам господарювання або сегменту локальних продажів, тоді як для більшості аграрних підприємств, особливо великих, характерною є опосередкована взаємодія через трейдерів, переробні структури та інші посередницькі ланки. У зв'язку з цим положення про клієнтоорієнтованість агробізнесу потребує уточнення з урахуванням його структурної диференціації.

Спостерігається концептуальна неузгодженість у викладенні підходів до визначення та класифікації механізмів функціонування підприємств. Підрозділ 1.2 містить значну кількість різних трактувань і класифікацій (господарський, економічний, фінансовий, управлінський, соціально-економічний механізми тощо), які подані без належної систематизації, порівняльного аналізу та чіткого визначення їх ієрархії та взаємозв'язків. У результаті виклад набуває фрагментарного характеру і фактично зводиться до компіляції різнорідних підходів без формування цілісної авторської позиції.

Потребує додаткового обґрунтування твердження щодо високого рівня кваліфікації працівників аграрних підприємств в Україні, оскільки воно має узагальнений характер і не підкріплене відповідними статистичними даними або результатами досліджень. Крім того, у роботі простежується підміна понять, коли наявність мережі аграрних закладів освіти використовується як доказ високої якості кадрового потенціалу, що не є достатнім аргументом. Варто також врахувати сучасні виклики, пов'язані з дефіцитом кадрів, міграційними процесами та нерівномірністю рівня підготовки працівників. Окремо слід відзначити незавершеність формулювання щодо кількості освітніх закладів, що потребує уточнення.

Автором порушується важливе питання недостатнього розвитку переробки сільськогосподарської сировини, однак воно розглядається переважно на рівні констатації без належного аналітичного обґрунтування причин такої ситуації. Особливої уваги потребує той факт, що переробка так і не стала пріоритетним напрямом розвитку аграрних підприємств навіть за умов ускладнення логістики, спричиненого воєнними діями, що об'єктивно мало б стимулювати внутрішню переробку як альтернативу експортно-сировинній моделі. У зв'язку з цим доцільним було б не лише окреслити проблему, а й здійснити системний аналіз чинників, які стримують розвиток переробки. Такий підхід дозволив би суттєво підвищити аналітичну глибину дослідження.

Певні зауваження викликає оцінка інновацій як «найбільш надійного активу» в умовах воєнної невизначеності. У роботі ця теза подана дещо узагальнено та не враховує різнорідність інновацій і умов їх впровадження. Зокрема, не всі інноваційні рішення можуть бути швидко релоковані або відновлені, оскільки значна їх частина пов'язана з матеріально-технічною